

**ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ
BAĞLILIK VE TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN
PROFESSIONAL COMMITMENT AND BURNOUT
LEVELS OF SPECIAL EDUCATION TEACHERS

Gülşah Selin TÜMKAYA

28

ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ BAĞLILIK VE TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PROFESSIONAL COMMITMENT AND BURNOUT LEVELS OF SPECIAL EDUCATION TEACHERS

Gülşah Selin TÜMKAYA

Anahtar Kelimeler:
Tükenmişlik,
Mesleki Bağlılık,
Özel Eğitim Öğretmeni.

Keywords:
Burnout,
Professional
Commitment,
Special Education
Teacher.

¹Dr. Öğretim Üyesi, Giresun
Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Özel Eğitim Bölümü,
selin01tumkaya@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-0743-9353

Alıntılanmak için/Cite as:
Tümkiye G. S., (2024). Özel
Eğitim Öğretmenlerinin
Mesleki Bağlılık Ve Tükenmişlik
Düzeyleri Arasındaki İlişkinin
İncelenmesi, Çukurova
Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Dergisi, 33 (2), 1-19.

ÖZ

Bu çalışmada özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılıkları ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma ilişkisel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini Türkiye'nin farklı illerinden katılım göstermeye gönüllü olan ve devlet okullarının farklı kademelerinde çalışan 200 özel eğitim öğretmeninden oluşmuştur. Araştırmada verileri toplamak için, Mesleki Bağlılık Ölçeği ve Maslach Tükenmişlik Envanteri- Eğitimci Formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde t testi, Pearson korelasyon ve çoklu doğrusal regresyon tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmada özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılık düzeylerinin ortalamasının üstünde olduğu belirlenmiştir. Özel eğitim öğretmenlerinin, duygusal tükenme düzeylerinin 'orta' duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlıktaki tükenmişlik düzeylerinin ise 'düşük' olduğu saptanmıştır. Cinsiyetin mesleki bağlılıkta etkili bir değişken olduğu ve kadın özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılık düzeylerinin erkek öğretmenlerden daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini belirlemede cinsiyet değişkeninin bir etkisinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Araştırmada, özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılık algıları ile tükenmişliğin; duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutları arasında negatif yönde orta düzeyde; kişisel başarısızlık alt boyutu arasında ise pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda tükenmişliğin, duygusal tükenme ve kişisel başarısızlık alt boyutlarının mesleki bağlılığın anlamlı bir yordayıcısı olduğu anlaşılmıştır. Özel eğitim öğretmenlerinde mesleki bağlılığı arttırmak için tükenmişliği azaltıcı kurumsal ve bireysel önlemlerin alınması önerilmiştir.

ABSTRACT

In this study, the aim was to examine the relationship between professional commitment and burnout levels of special education teachers. The research was conducted using a correlational survey model. The sample of the study consisted of 200 special education teachers voluntarily participating from different provinces of Türkiye, working at various levels in state schools. To collect data for the study, the Professional Commitment Scale and the Maslach Burnout Inventory - Educator Survey were utilized. Data analysis involved t-tests, Pearson correlations, and multiple linear regression techniques. The study revealed that the professional commitment levels of special education teachers were above average. The emotional exhaustion levels of special education teachers were found to be 'moderate,' while the levels of depersonalization and personal accomplishment burnout were 'low.' Gender was identified as an influential variable in professional commitment, with female special education teachers demonstrating higher levels of professional commitment compared to male teachers. The gender variable was not found to have an effect on determining the burnout levels of special education teachers. The research established a moderately negative relationship between the perceived professional commitment of special education teachers and emotional exhaustion and depersonalization sub-dimensions of burnout, as well as a moderately positive relationship with the personal accomplishment sub-dimension. Additionally, burnout was identified as a significant predictor of professional commitment, specifically emotional exhaustion and personal accomplishment sub-dimensions. To enhance professional commitment among special education teachers, it is recommended to implement institutional and individual measures to reduce burnout.

GİRİŞ

Öğretmenlik, eğitim ve öğretim ile ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleği olarak tanımlanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) belirlediği 2023 Eğitim Vizyonu'nda (MEB, 2017), ana faktörün “öğretmen” olduğu ve hiçbir eğitim sisteminin öğretmen niteliğini aşmadığı belirtilmiştir. Eğitim politikalarında gerçekleştirilecek tüm reform ve iyileştirme çabalarındaki başarının büyük ölçüde öğretmenlerin mesleki yeterliklerine, algılarına ve adanmışlıklarına bağlı olduğu ifade edilmiştir. İnsanların yetiştirilmesi ve geliştirilmesi için çalışan okulların daha etkili ve aktif olmaları, bu kurumlarda çalışanların, görevlerini daha istekli yapmalarına bağlıdır. Bu isteklilik çalıştığı özel gruplar nedeniyle özel eğitim öğretmenleri için daha da önemli olabilmektedir. Bu nedenle de özel eğitim öğretmenlerinin motivasyonunun diğer alanlarındaki öğretmenlere göre daha fazla olması beklenmektedir (Özdoğru, 2021).

Özel eğitim; normal gelişim gösterenlerden farklı olarak özel gereksinimli çocuklara sunulan, yetersizliğin engele dönüştürmesini önleyen, engelli bireylerin yeterliliklerini arttırarak toplum içinde kaynaşmasını ve üreten, bağımsız bireyler olmasını sağlayacak becerileri geliştiren bir eğitimidir (Ataman, 2005). Özel gereksinimli öğrenci, bedensel ve mental yetersizlikleri yüzünden özel bir bilgi, ilgi ve iletişime ihtiyaç duyar. Bu nedenle tipik gelişim gösteren öğrencilere karşın özel gereksinimli öğrencilerle çalışma koşulları daha zorlayıcıdır (Başaran, 2001; Pugach ve Johnson, 1995). Çocukların daha uzun sürede öğrenmeleri nedeniyle, küçük adımlarla ilerlenmesi gerekli olan ancak, uzun bir maraton koşusu olarak tanımlanan özel eğitimin niteliği gereği, öğretmenlerin de kendilerini sürekli olarak yetiştirmeleri ve yenilenmeleri zorunludur (Vızlı, 2005). Bununla birlikte özel gereksinimli öğrencilerle çalışan öğretmenlerin aldığı ücret, çalıştığı ortamlar, kullandıkları materyaller ve eğitim koşulları açısından motivasyonu arttırıcı olanaklara sahip olmadıkları da görülmektedir (Yavuz ve Yıkılmış, 2021). Bundan dolayı özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin, fiziksel, zihinsel ve sosyal açıdan “tipik” olarak tanımlanan gelişmiş çocuklarla çalışan öğretmenlere göre daha çok yıprandıkları ve tükendikleri ifade edilmektedir (Akçamete

vd., 2001; Embich, 2001).

Freudenberger'e göre (1974) tükenmişlik, aşırı iş yükü nedeniyle insanların duygusal yönden tükenerek işlerinin gereklerini yerine getirememeleridir. Maslach (1978) ise öğretmenlik gibi insanlarla iç içe çalışan mesleklere sahip olanlarda tükenmişliğin, genellikle duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı hissinde azalma şeklinde ortaya çıktığını ifade etmektedir. Duygusal tükenme; bireyde yorgunluk, enerjisizlik ve duygusal çarpıtma gibi belirtiler ile ortaya çıkmaktadır ve tükenmişliğin en açık bir şekilde gözlenebilen önemli bir göstergesidir (Arı ve Bal, 2008; Gündüz, 2005; Kaçmaz, 2005). Duygusal açıdan tükenmiş bir birey, verimli çalışmadığını ve işindeki kişilere karşı daha az sorumlu davrandığını düşünür. Böyle düşünen bireyin de stres düzeyi artar. Bu nedenle birey için işe gitmek büyük bir endişe kaynağına dönüşür (Arı ve Bal, 2008; Maslach vd., 2001; Sweeney ve Summers, 2002; Torun, 1997). Duyarsızlaşma; bireyin duygudan yoksun bir tavır takınması, çalıştığı ya da hizmet verdiği bireylerin insan olduğunu önemsememesi, onlara eşya gibi davranmaya başlaması şeklinde açıklanan bir durumdur (Kaçmaz, 2005). Duyarsızlaşmada kişi insancılıktan uzaklaşarak, katı, alaycı, küçümseyen, kayıtsız ve duygusuz bir tutum sergiler. Kişisel başarısızlıkta ise birey kendisine ve diğerlerine karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmeyerek olumsuz bir tutum ve davranış gösterir. Bu durum bireylerin gerek mesleki gerekse kişisel açıdan yetersizlik hissetmelerine neden olur (Maslach vd., 2001). Kontrol eksikliği ve çaresizlik yaşayan bireyin motivasyonu düşer.

Tükenmiş kişilerde; aniden ortaya çıkan öfke patlamaları, sürekli yaşanan yalnızlık, çaresizlik, umutsuzluk, kızgınlık ve engellenmişlik en fazla görülen duygu ve davranışlardır (Kaçmaz, 2005). Tüm boyutları ile incelendiğinde tükenmişliğin bireyin mesleğine karşı tutumunu ve bağlılığını etkileyebileceği anlaşılmaktadır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde (2018) özel eğitim sınıflarında en fazla 10 öğrenci bulundurulabileceği belirtilmiş olmakla birlikte dezavantajlı gruplara verilen özel eğitimde; konuların öğretilmesinin zor olması, bu çocuklara verilen eğitimde gelişimin çok yavaş ilerlemesi,

öğrencilerde yoğun davranış problemlerinin gözlenmesi (Billingsley ve Cross, 1991; Hastings ve Brown, 2002; Sucuoğlu ve Kuloğlu, 1996) ve öğretmenlerinin öğretme sürecinde mesleki doyumu yakalayamaması gibi nedenler tükenmişliği de beraberinde getirmektedir (Arslan ve Arslan, 2014; Oruç, 2007). Tükenmişlik yaşayan öğretmenlerde de; öğrencilere yönelik olumsuz davranışların artması, sınıf içi problemlerde hoşgörünün azalması, derse hazırlıksız gelme, iş performansının düşmesi, işe yönelik tutumun olumsuzlaşması, işe devamsızlık, işten ayrılma isteği ve fiziksel ve ruhsal sağlığın bozulması ile yaşam kalitesinin düşmesi gözlenmektedir. Öğretmen tükenmişliğine bağlı ortaya çıkan bu sorunlar yalnızca o kişinin kendisini etkilemekle kalmayıp, yakın çevresindeki öğrencilerini, okulu ve velileri de olumsuz etkilemektedir. Bunun sonucu olarak da öğretmenin verdiği eğitim öğretim hizmetlerinin niteliği ve niceliğinde de bozulmalar görülmektedir (Cemaloğlu ve Kayabaşı, 2007; Çokluk, 2001; Girgin ve Baysal, 2005).

Maslach ve Jackson (1984), birçok öğretmenin mesleğin başlangıcında idealist beklentilere sahip olduğunu ancak sonraki yıllarda beklentileri ile ilgili yaşadıkları hayal kırıklığı nedeniyle meslekten soğuduğunu belirtmişlerdir. Mesleğe yeni başlayan genç öğretmenler, ilk yıllarda öğrencilerinin hayatlarını etkileyerek dünyayı da değiştirmek istediklerini söyleyerek başlangıçta, mesleklerine yüksek düzeyde bağlı olduklarını göstermektedirler (Lortie, 1975). Ancak bu yüksek, idealist beklenti ve amaçlara rağmen sonraki yıllarda karşılaşılan gerçekler öğretmenlerin tükenmelerine, mesleğe yönelik olumsuz tutum ve düşüncelerinin artmasına neden olmaktadır (Farber, 1991). Bu bağlamda öğretmenlerin mesleğe bağlılıklarının düşük olması ve meslekten ayrılmayı düşünüyor olmalarının en önemli sebeplerinden biri olarak tükenmişlik gösterilmektedir (Gargiulo ve Wisniewski, 1997).

Mesleki bağlılık, bireyin belirli bir alanda beceri ve uzmanlık kazanmak üzere yaptığı çalışmalarının sonucunda mesleğini, yaşamında ne derece merkezi bir yerde ilişkilendirdiğidir (Baysal ve Paksoy, 1999; Lee vd., 2000). Bir başka ifade ile “üyesi olunan meslek için gayret göstererek, mesleki hedef, değer, norm ve etik ilkelere bağlı kalarak” mesleki kimliği ön plana çıkarmaktır

(Lanchman ve Aranya, 1986). Birey mesleğinde uzun seneler geçirip, mesleğinin kendisi için daha da önemli olmasıyla birlikte, mesleğinin değer ve ideolojisini içselleştirmeye başlamaktadır. Bu şekilde gelişen mesleki bağlılık üç başlıkta değerlendirilmektedir. Bunlar; işe yönelik genel tutum, mesleki planlama düşüncesi ve işin nispi önemidir (Morrow, 1983). Bireyin işine yönelik değer yargıları işe yönelik genel tutumunu oluşturur. Bu durumda birey hayatı ile işini özdeşleştirir. Örneğin, “hayattan zevk almak için meslek veya işten memnun olmak şarttır” gibi ifadeler geliştirir. Mesleki planlama düşüncesinin de ise birey, ilerisi için mesleğine ilişkin çeşitli yatırımlar yapar. Birey mesleğine ilişkin uzun vadeli fikir ve planlar üreterek kendisini geliştirmeye ve ilerlemeye çalışır. Blau’ya göre bireylerin bu yöndeki gayretleri, farklı yayın organlarından, eğitim ile mesleki kurumlardan ve çeşitli fırsatlardan faydalanmaları, mesleklerine yönelik toplantılara katılmalarıyla gözlenebilmektedir (Blau, 1985). İş ile işin dışında kalan faaliyetler arasındaki tercih ise işin nispi önemini ifade etmektedir.

Mesleki bağlılık bireyin yaşam doyumunu arttırmaktadır. Çünkü bireyin iş yaşamı, mesleği yaşamının da bir parçasını oluşturmaktadır. Mesleki bağlılık algısının tutum ve davranışa dönüşmesi büyük önem taşımaktadır. Çünkü bağlılık, kişinin benimsediği mesleki inanışlara dayalı olarak, bunların gerektirdiği eylemlere yönelik bir kişisel adanmışlığı içerir. Meyer ve ark. (1993) ise mesleki bağlılığı “bireylerin meslekleri ile aralarında geliştirdikleri psikolojik ilişki ve mesleklerine yönelik duygusal tepkileri” olarak tanımlamışlardır. Bu kapsamda mesleki bağlılık düzeyleri yüksek olan çalışanlar, yetenek ve becerilerini geliştirmek için çaba sarf eden, kariyeri için efor harcayan, mesleğinde ilerlemeye çalışan ve meslekten ayrılma niyeti düşük olan bireylerdir (Lee vd., 2000, s.800). Dolayısıyla bu bireyler, mesleğin getirdiği zorluklarla baş edebilme ve işten ayrılma yönündeki isteklerini dizginleme gibi tutumlar sergileyebileceklerdir.

Yapılan araştırmalar sonucunda öğretmenlerde tükenmişliğin artması ve mesleki bağlılığın azalmasının eğitim hizmetlerinin kalitesinde bir bozulmaya ve işten ayrılmalara yol açabileceği öngörülmektedir. Özel eğitimcilerin, giderek artan eğitim ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilmesi ve özel ihtiyaçları olan öğrencilerle

çalışmanın yarattığı zorlayıcı ortamı başarılı bir şekilde yönetebilmesi ancak araştırma ve stratejik planlamalar yapmakla mümkün olabilecektir. Alanyazında özel eğitim öğretmenlerinin yalnızca tükenmişlik düzeylerini (Çabuk, 2015; Çelebi, 2013; Göç, 2021; Kulaksız vd., 2003; Özmen, 2001; Saraç, 2018; Şahin ve Şahin, 2012; Yavuz ve Yıkılmış, 2021) inceleyen araştırmalar yanında; denetim odağı, öz yeterlik, mesleki yetkinlik, örgütsel bağlılık, örgütsel sessizlik, iş ve yaşam doyumu, öznel iyi oluş, psikolojik dayanıklılık ve işten ayrılma niyeti ile tükenmişlikleri arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır (Avşaroğlu ve Mistan, 2018; Berk ve Aliyev, 2022; Çankıran, 2019; Çiftçi Öztürk vd., 2015; Dere Çiftçi, 2015; Dinç, 2018; Karahan ve Uyanık Balat, 2011; Soner ve Yılmaz, 2020; Yavuz, 2019). Ancak, özel eğitim öğretmenlerinde mesleki bağlılığı ve tükenmişlik ile arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Farklı meslek gruplarıyla yürütülen araştırmalarda da mesleki bağlılığın daha çok örgütsel bağlılık ve iş doyumu değişkenleri ile ilişkilendirilerek incelendiği, tükenmişlik ile ilişkilendirilerek yapılan çalışmaların az olduğu anlaşılmaktadır (Doğan vd., 2017; Hayes, 2010; Khan ve Hussain, 2014; Uştu ve Tümkaya, 2017). Özel gereksinimi olan öğrencilerin öğretmenleri, diğer sınıflarda öğretmenlik yapanlara kıyasla sağladıkları yoğun bireyselleştirilmiş öğretim nedeniyle tükenmişlik açısından daha yüksek risk altındadır. Araştırmalar, tükenmişliğin azalması durumunda mesleki bağlılığın arttığını ortaya koymaktadır. Mesleki bağlılık ve tükenmişlik eğitim alanında etkili bir öğretme-öğrenme sürecini sağlama ve oluşturma konusunda önemlidir. Mesleki olarak kendini adanmış ve tükenmişlik düzeyi düşük olan bir öğretmen, sistemde verimli ve etkili bir şekilde çalışmak için daha çok çaba sarf edecek ve meslekten ayrılmayı düşünmeyecektir. Özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik ve mesleki bağlılık düzeylerinin incelenmesi öğretmenlerin, meslekten ayrılma olasılıklarının öngörülmesi, bunu engelleyici önlemlerin alınması, daha çok doyum sağlayıcı çalışma ortam ve koşullarının planlanması açısından önemlidir. Çalışanların mesleğe ilişkin olumlu deneyim, fırsatlar ve tatmin düzeyi arttıkça mesleki bağlılık düzeyleri artmakta böylece hem bireyler hem de çalıştığı kurumlar

için olumlu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle özel eğitim öğretmenlerinin yaşadığı tükenmişlik ile mesleki bağlılıkları arasındaki ilişkinin ortaya konması, aynı zamanda verilen eğitim hizmetinin niteliğini belirlemek ve iyileştirmek açısından da önem arz etmektedir. Bu bağlamda yapılan bu çalışmanın, mesleki bağlılık ile tükenmişlik arasındaki ilişkiye dayalı olarak özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini azaltıcı ve mesleki bağlılıklarını artırıcı stratejik planlamaların yapılması açısından katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca öğretmenliğin daha çok kadın mesleği olarak algılanması ve çoğunlukla kadınlar tarafından tercih edilmesi (Pişkin ve Parlar, 2021) tükenmişlik ve mesleki bağlılığın cinsiyete göre incelenmesini önemli kılmaktadır. Buradan hareketle araştırmada genel olarak; özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik ile mesleki bağlılık düzeylerinin cinsiyete ve aralarındaki ilişkiye göre incelenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılık ve tükenmişlik algıları hangi düzeydedir?
2. Özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılık ve tükenmişlik algıları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılıkları ile tükenmişlik algıları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. Özel eğitim öğretmenlerinin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık algıları mesleki bağlılık algılarının anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılıkları ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçladığından ilişkisel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. İlişkisel tarama modeli, genel olarak araştırmacılar tarafından manipüle edilmemiş veya manipüle edilemeyen değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Fitzgerald vd., 2004).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2021-2022 eğitim öğretim yılında Türkiye'nin farklı bölgelerindeki devlet okullarında, farklı kademelerde görev yapmakta olan özel eğitim öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Türkiye'nin farklı illerinden katılım göstermeye gönüllü olan ve devlet okullarının farklı kademelerinde çalışan 200 özel eğitim öğretmeni oluşturmuştur. Örneklemin seçiminde olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme tekniği kullanılmıştır. Bu örneklemede halihazırda mevcut olan, gönüllü ya da kolaylıkla örnekleme dâhil edilebilecek katılımcılar araştırmaya dâhil

edilir (Christensen vd., 2015, s.172). Araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun kadın (%65.0) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin büyük bir kısmı 26-30 yaş (%27.0) aralığında bulunmaktadır. Öğretmenler, çoğunlukla evli (%68.0) ve lisans (%86.0) mezunu olup, daha çok 0-5 yıl (%34.5) arasında hizmet süresine sahiptir. İlkokulda çalışan öğretmenlerin oranı (%43.5) çoğunluktadır. Onları ortaokul (%35) ve lise (%21.5) kademesinde çalışan öğretmenler izlemektedir. Veri Toplama Araçları

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri

Değişkenler	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Kadın	130	65.0
	Erkek	70	35.0
Yaş	20-25	22	11.0
	26-30	54	27.0
	31-35	34	17.0
	36-40	44	22.0
	41-45	46	23.0
	Öğrenim durumu	Lisans	172
	Lisansüstü	36	14.0
Meslekte hizmet süresi	1-5	69	34.5
	6-10	49	24.5
	11-15	36	18.0
	16-20	28	14.0
	21+	18	9.0
Görev yaptığı kademe	İlkokul	87	43.5
	Ortaokul	70	35.0
	Lise	43	21.5
Medeni durum	Evli	136	68.0
	Bekâr	64	32.0
Toplam		200	100

Araştırmada veriler, Kişisel Bilgi Formu, Mesleki Bağlılık Ölçeği ve Maslach Tükenmişlik Envanteri- Eğitimci Formu ile toplanmıştır.

Mesleki Bağlılık Ölçeği

Blau (1985), tarafından geliştirilen mesleki bağlılık ölçeği tek boyutlu olarak 8 maddelik 7'li Likert şeklinde oluşturulmuştur. Orijinal çalışmada ölçeğin güvenilirlik düzeyi ($\alpha=.67$) olarak saptanmıştır. Ölçeğin Türkiye'deki uyarılma çalışması Tak ve Çiftçioğlu (2008), tarafından gerçekleştirilmiştir. Tak ve Çiftçioğlu'nun (2008) yaptığı uyarılma çalışmasında ölçeğin güvenilirlik düzeyi ($\alpha=0.77$) ve madde toplam korelasyonu (0.27) şeklinde hesaplanmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda ölçekteki sekiz ifadenin faktör yüklerinin (.41) ile (.81) arasında değiştiği anlaşılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizine göre de mesleki bağlılığı ölçme gücü oldukça yüksek bulunmuştur. Ayrıca doğrulayıcı faktör analizi sonuçları sekiz maddelik ölçeğin iyi bir uyuma sahip olduğunu da göstermiştir ($\chi^2(20)=87.74$, GFI= 0.92, AGFI= 0.86, CFI=0.88, SRMR=0.07, RMSEA=0.11). Ölçekte yüksek puan mesleki bağlılığın da yüksek olduğunu göstermektedir. Bu çalışma kapsamında elde edilen Cronbach Alpha değeri ise

Tablo 2. Mesleki Bağlılık Ölçeğindeki Derecelendirme Seçeneklerinin Puanlara Göre Dağılımı

Seçenekler	Puanlar	Puan Aralığı	Ölçek Değerlendirme
Kesinlikle katılıyorum	7		
Katılıyorum	6		
Kısmen katılıyorum	5		0-28 / Orta düzey
Kararsızım	4	1-56	29-56/ Orta üstü düzey
Kısmen katılmıyorum	3		
Katılmıyorum	2		
Kesinlikle katılmıyorum	1		

($\alpha=.81$) olarak hesaplanmıştır. Mesleki bağlılık ölçeğindeki derecelendirme seçeneklerinin puanlara ilişkin dağılımları Tablo 2'de verilmiştir.

Maslach Tükenmişlik Envanteri- Eğitimci Formu

Maslach ve ark. (1996), tarafından oluşturulan envanterin Türkçeye uyarlanması İnce ve Şahin (2013) tarafından yapılmıştır. Envanterin; Duygusal tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel başarı olarak adlandırılan üç alt boyuttu bulunmaktadır. Envanter, 7'li Likert şeklinde derecelendirilen toplam 22 maddeden oluşmaktadır. Kişisel başarı boyutunda alınan yüksek puanlar düşük düzeyde tükenmişliği ifade etmektedir. Kişisel başarı boyutunun puanlanması ve yorumlanması arasındaki ters yönlü ilişkiden dolayı bu boyut Kişisel başarısızlık olarak da nitelendirilmektedir. Bu nedenle yapılan bu çalışmada da bu alt boyut Kişisel başarısızlık şeklinde ifade edilmiştir. İnce ve Şahin (2015) tarafından Duygusal tükenme boyutu için Cronbach Alpha katsayısı 0.88, Duyarsızlaşma boyutu için 0.78 ve Kişisel başarı boyutu için 0.74 olarak hesaplanmıştır. Yapılan bu çalışma kapsamında alt boyutlar için elde edilen Cronbach Alpha değerleri ise; Duygusal tükenmede 0.90, Duyarsızlaşmada 0.75 ve Kişisel başarısızlıkta 0.82 şeklindedir. Tükenmişlik envanterinin alt boyutlarına yönelik değerlendirme düzeyleri sırasıyla; Duygusal Tükenme için (0-16 Düşük/ 17-26 Orta / 27+ Yüksek); Duyarsızlaşma için (0-8 Düşük/ 9-13 Orta /14+ Yüksek); Kişisel Başarısızlık için (37+ Düşük/ 36-31 Orta / 30-0 Yüksek) şeklinde yapılmaktadır.

Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma alt boyutlarında dereceler Hiçbir zaman (0), Her gün (6) olacak şekilde puanlanırken, Kişisel Başarısızlık alt boyutunda dereceler Hiçbir zaman (6), Her gün (0) olacak şekilde ters olarak puanlanmaktadır. Envanterde puanlama her bir alt boyut için ayrı ayrı yapılmakta olup toplam puan kullanılmamaktadır.

Kişisel Bilgi Formu

Bu form çalışmaya katılanların cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, meslekteki hizmet süresi, görev yaptığı öğretim kademesi ve medeni durum gibi sosyo-demografik özelliklerini belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Elde edilen veriler öncelikle normallik testine tabi tutulmuştur. Verilerin dağılımının değerlendirilmesi için basıklık ve çarpıklık değerleri ile Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları incelenmiştir. Normallik testine ilişkin bilgiler Tablo 3’ de verilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde, değişkenler açısından tüm verilerin Kolmogorov-Smirnov test sonucunun anlamsız olduğu görülmektedir ($p>0.05$). Bu durumda verilerin normal dağılım gösterdiği söylenebilir. Ayrıca, ölçek verilerinin çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin -1.5 ve +1.5 arasında olduğu saptanmıştır. Skewness ve Kurtosis değerlerinin -1.5 ve +1.5 arasında olması normal dağılım olarak kabul edilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Normal dağılım sonuçlarına dayalı olarak parametrik istatistik teknikleri seçilmiştir. Cinsiyet değişkenine ilişkin grup ortalamalarının karşılaştırılmasında t-testi, diğer verilerin analizinde ise ortalama, standart sapma, Pearson korelasyon ve çoklu doğrusal regresyon tekniğinden yararlanılmıştır.

BULGULAR

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular alt problemler doğrultusunda sırasıyla sunulmuştur.

1. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Bağlılık ve Tükenmişlik Algı Düzeyleri

Tablo 4’de özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılık ve tükenmişlik algı düzeylerine ilişkin sonuçlar görülmektedir.

Tablo 4’deki ortalamalara bakıldığında, özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılık algı düzeylerinin ortalamasının üstünde ($\bar{x}= 39.56$) olduğu anlaşılmaktadır. Tükenmişliğin alt boyutları olan; duygusal tükenme ($\bar{x}= 19.07$) alt boyutuna ilişkin algılarının “orta” düzeyde, duyarsızlaşma ($\bar{x}= 3.69$) ve kişisel başarısızlık ($\bar{x}= 38.29$) alt boyutlarına ilişkin algılarının ise “düşük” düzeyde olduğu görülmektedir. Buna göre öğretmenlerin duygusal tükenme algı düzeylerinin, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık algı düzeylerinden daha yüksek olduğu ifade edilebilir.

Tablo 3. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Normallik Testi Sonuçları

Değişkenler	Kolmogorov-Smirnov			Çarpıklık(Skewness)	Basıklık (Kurtosis)
	İstatistik	sd	p		
Mesleki Bağlılık	.122	200	.093	-.611	-.102
Tükenmişlik					
Duygusal Tükenme	.182	200	.119	.561	-.401
Duyarsızlaşma	.075	200	.068	1.451	1.488
Kişisel Başarısızlık	.049	200	.066	-1.371	1.496

Tablo 4. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Bağlılık ve Tükenmişlik Algı Düzeyleri

Değişkenler	n	$\bar{x}$	Ss	Min	Max	Düzyer
Mesleki Bağlılık	200	39.56	9.11	12	55	Ortalamanın üstü
Tükenmişlik						
Duygusal Tükenme	200	19.07	13.04	0	53	Orta
Duyarsızlaşma	200	3.69	5.09	0	23	Düşük
Kişisel Başarısızlık	200	38.29	8.32	0	48	Düşük

2. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Cinsiyete Göre Mesleki Bağlılık ve Tükenmişlik Algıları

Özel eğitim öğretmenlerinin cinsiyete göre mesleki bağlılık ve tükenmişlik algılarına ilişkin t testi sonuçları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5’deki t-testi sonuçları incelendiğinde, özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılık algılarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ($t(198)=2.597, p<0.05$) görülmüştür. Aritmetik ortalamalar dikkate alındığında kadın özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılık algılarının erkek öğretmenlere göre daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Yapılan test sonuçlarına göre özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik alt boyutlarına ilişkin algılarının ise cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı saptanmıştır ($p>.05$). Bu sonuca göre özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılık algılarının cinsiyet değişkeni açısından anlamlı farklılık gösterdiği, buna

karşın tükenmişlik algılarında anlamlı bir fark yaratmadığı söylenebilir.

3. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Bağlılık ve Tükenmişlik Algıları Arasındaki İlişki

Özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılık ile tükenmişlik algıları arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6’ya bakıldığında, özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılık algıları ile tükenmişliğin; duygusal tükenme ($r= -.624$) ve duyarsızlaşma ($r= -.402$) alt boyutları arasında negatif yönde orta düzeyde; kişisel başarısızlık ($r= .354$) alt boyutu arasında ise pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılık algıları arttıkça duygusal tükenme ve duyarsızlaşma algılarının azaldığı, kişisel başarı algılarının ise arttığı söylenebilir.

Tablo 5. Cinsiyete Göre Mesleki Bağlılık ve Tükenmişlik Puanlarına İlişkin t-Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	Ss	sd	t	p
Mesleki Bağlılık	Kadın	130	40.83	8.39	198	2.597	.011
	Erkek	70	37.20	9.94			
Tükenmişlik							
Duygusal Tükenme	Kadın	130	19.60	12.47	198	0.799	.426
	Erkek	70	18.03	14.06			
Duyarsızlaşma	Kadın	130	3.35	4.54	198	-1.178	.241
	Erkek	70	4.31	5.95			
Kişisel Başarısızlık	Kadın	130	38.91	6.82	198	1.269	.207

Tablo 6. Mesleki Bağlılık ve Tükenmişlik Arasındaki İlişki

Değişkenler	Duygusal Tükenme	Duyarsızlaşma	Kişisel Başarısızlık
Duygusal Tükenme	1		
Duyarsızlaşma	.529**	1	
Kişisel Başarısızlık	-.324**	-.367**	1
Mesleki Bağlılık	-.624**	-.402**	.354*

** $p<0.01$

Tablo 7. Mesleki Bağlılığın Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	5.069	.360		14.084	.000		
Duyusal Tükenme	-.426	.051	-.542	-8.328	.000	-.624	-.511
Duyarsızlaşma	-.064	.074	-.058	-.868	.386	-.402	-.062
Kişisel Başarısızlık	.173	.065	.158	2.653	.009	.354	.186
R= 0.646	R ² = 0.417						
F ₍₃₋₁₉₆₎ = 46.813	p = .000						

4. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Bağlılık Algılarının Yordayıcısı Olarak Tükenmişlik

Özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişliğin alt boyutları olan; duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık algılarının mesleki bağlılık algılarını yordamasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7’deki yordayıcı değişkenlerle (duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık) bağımlı değişken (mesleki bağlılık) arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde duygusal tükenme ile mesleki bağlılık arasında negatif ve orta düzeyde bir ilişkinin ($r = -0.624$) olduğu, diğer değişkenler kontrol edildiğinde de iki değişken arasında negatif ve orta düzeyde ($r = -0.511$) bir korelasyon olduğu anlaşılmaktadır. Duyarsızlaşma ile mesleki bağlılık arasında da negatif ve orta düzeyde bir ilişkinin ($r = -0.402$) olduğu, ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun ($r = -0.062$) negatif ve düşük düzeyde hesaplandığı görülmektedir. Kişisel başarısızlık ile mesleki bağlılık arasında ise pozitif ve orta düzeyde bir ilişkinin ($r = 0.354$) olduğu, ancak diğer değişkenler kontrol edildiğinde iki değişken arasındaki korelasyonun pozitif yönde düşük düzeyde ($r = 0.186$) olduğu anlaşılmaktadır.

Duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık değişkenleri birlikte öğretmenlerin mesleki bağlılık puanları ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki göstermektedir ($R = 0.646$, $R^2 = 0.417$). Tükenmişlik ölçeğinin üç alt boyutu birlikte Mesleki Bağlılıktaki toplam varyansın yaklaşık % 42’sini açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayılarına (β) göre yordayıcı değişkenlerin mesleki bağlılık puanı üzerindeki görece önem sırası duygusal tükenme ($\beta = -.542$), kişisel başarısızlık ($\beta = .158$) ve duyarsızlaşma ($\beta = -.058$) alt boyutları şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, tükenmişlik ölçeğinin yalnızca duygusal tükenme ($t = -8.328$, $p < .05$) ve kişisel başarısızlık ($t = 2.653$, $p < .01$), alt boyutlarının mesleki bağlılık üzerinde anlamlı yordayıcıları olduğu görülmektedir. Duyarsızlaşma ($t = -.868$, $p > .05$), alt boyutunun ise önemli bir etkiye sahip olmadığı anlaşılmıştır.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Tükenmişlik ile mesleki bağlılık arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırmada özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılık düzeylerinin ortalamasının üstünde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç özel eğitim öğretmenlerinin kendilerini çalıştıkları kurumun bir parçası olarak gördüklerini ve mesleğin değer ve ideolojisini büyük oranda içselleştirdiklerini göstermektedir. Buna dayanarak özel eğitim öğretmenlerinde mesleki bağlılığın ortalamasının üstünde çıkması kurumsal aidiyet ve işi önemseme gibi nedenlerle açıklanabilir. Doğrudan özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılıklarını inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır ancak, farklı öğretmen grupları ile yapılan araştırmalar öğretmenlerin mesleki bağlılık düzeylerine ilişkin sonuçların değiştiğini göstermiştir. Bu araştırmaların bir kısmı öğretmenlerin mesleki bağlılıklarının yüksek düzeyde olduğunu bildirirken, bazıları orta, bazıları da düşük düzeyde olduğuna ilişkin bir

sonuç elde ettiklerini belirtmişlerdir (Ataç, 2019; Begum ve Alam; 2021; Bogler ve Nir, 2014; Çalık, 2019; Hıdıroğlu Özkan, 2021; Khan ve Hussain, 2014; Örgen, 2020; Rani, 2019; Sood ve Anand, 2010; Tindowen, 2019; Uştü ve Tümkaya, 2017). Öğretmenlerin mesleki bağlılıkları eğitim, okul başarısı ve iş performansında etkilidir. Mesleki bağlılığı yüksek olanlar, mesleklerindeki başarıyı ya da başarısızlığı kendi başarıları olarak içselleştirirler (Harmankaya, 2018; Giffords, 2003; Shukla, 2014). Mesleki bağlılığın düşük olması, okulların verimliliğini ve öğretmenlerin performanslarını olumsuz etkilemekte ya da mesleği terk etmelerine yol açabilmektedir. Bu yüzden mesleki bağlılığın yüksek olması istenilen bir durumdur. Araştırmalarda öğretmenlerin mesleki bağlılıklarına ilişkin farklı sonuçların elde edilmesinde, algılanan çalışma ortamlarının etkili olduğu belirtilmektedir. Öğretmenler çoğunlukla, okul yöneticilerinin kendilerine rehberlik ve motive etmeleri nedeniyle mesleklerine bağlı olduklarını ifade etmektedir (Conley ve You, 2017; Khan ve Hussain, 2014; Soini vd., 2019).

Sonuçlar özel eğitim öğretmenlerinin, duygusal tükenme düzeylerinin 'orta', duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlıktaki tükenmişlik düzeylerinin ise 'düşük' olduğunu göstermiştir. Davranışsal ve duygusal sorunları olan çocuklarla ilgilenmek özel eğitim öğretmenlerinin duygusal açıdan daha fazla tükenmelerine yol açmış olabilir. Ancak özel eğitim öğretmenleri sınıfta katılımı ve başarıyı arttırmaktan da sorumludur. Bu bağlamda öğretmenler mesleki değer, norm ve etik ilkelere bağlı olarak sorumluluklarını yerine getirdiklerini düşündükleri için duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık açısından düşük düzeyde tükenmişlik bildirmiş olabilirler. Özel eğitim öğretmenlerinin düşük düzeyde tükenmişlik yaşadığı rapor edilen araştırmalarda, düzeyi değişmese de tükenmişliğin devam ettiğine dikkat çekilmektedir. Yapılan araştırmalarda özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin yüksek olmadığı fakat demografik özelliklere, okul koşullarına ve kişisel özelliklere bağlı olarak tükenmişlik düzeylerinin farklılık gösterdiği belirtilmiştir (Atahan ve Demirhan, 2022; Mutkins vd., 2011; Özkan ve Dağdelen, 2022; Platsidou ve Agaliotis, 2008; Soini vd., 2019). Bu araştırma sonucundan farklı olarak Akçamete ve ark. (1998) ile Sarı (2004), özel

eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin kişisel başarı alt boyutunda daha fazla tükenmişlik gösterdiklerini belirlemişlerdir. Çankıran (2019) ise özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin; duygusal tükenme ve kişisel başarı alt boyutlarında düşük, duyarsızlaşma alt boyutunda ise çok düşük düzeyde tükenmişliğe sahip olduklarını saptamıştır. Bunların yanında özel eğitimde çalışan öğretmenlerin, orta düzeyde tükenmişlik yaşadığını belirleyen araştırma sonuçları da mevcuttur (Avşaroğlu ve Mistan, 2018; Çabuk, 2015; Karacan, 2012). Bazı araştırmalarda da özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan öğretmenlerin yüksek düzeyde tükenmişlik yaşadıkları bildirilmiştir (Akıncı, 2016; Korucu, 2005; Şahin ve Şahin, 2012; Yavuz, 2019). İncelenen araştırmalardan özel eğitim öğretmenlerinin, tükenmişlik düzeylerine ilişkin sonuçların farklılaştığı anlaşılmaktadır. Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin çoğunluğu bedensel, duygusal ya da zihinsel açıdan hassas ve kırılabilir bir özellik taşımaktadır. Bu öğrencilerin akademik ve sosyal gelişmelerinin daha yavaş ve zorlayıcı olması nedeniyle özel eğitimde görev yapan öğretmenler, bazen duygusal sorunlar yaşayabilmektedir. Nitekim, Selbi (2018) de araştırmasında özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan öğretmenlerin depresyon stres ve uyku problemlerinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı şekilde Korucu (2005), özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin, yoğun bir tempoda çalıştıklarını ve bu durumun da onları olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Belirtilen bu nedenler özel eğitim öğretmenlerinin duygusal tükenmişlik yaşamalarında etkili olmuş olabilir. Çalışmada öğretmenlerin, duyarsızlaşma ve kişisel başarısızlık alt boyutlarında düşük düzeylerde tükenmişlik yaşamaları; hizmet verdikleri öğrenci grubunun bireysel farklılıkları ve ihtiyaçlarını dikkate aldıklarını, onlara yardımcı olma açısından motivasyonlarını koruduklarını ve işlerinde başarılı olmak için verdikleri çabanın devam etmekte olduğunu göstermesi açısından anlamlı bir bulgudur.

Araştırmada cinsiyetin mesleki bağlılıkta anlamlı bir fark yarattığı ve kadın özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılık düzeylerinin erkek öğretmenlerden daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Bu sonuca paralel olarak farklı branşlardaki öğretmenlerle yapılan bazı çalışmalarda da kadınların mesleki bağlılıklarının daha yüksek olduğu

saptanmıştır (Ataç, 2019; Blau ve Lunz, 1998; Erçek, 2018; Khan ve Hussain, 2014; Uştu, 2014; Ünal, 2015). Buna karşın erkeklerin mesleki bağlılığının daha yüksek olduğunu bildiren araştırmalar da mevcuttur (Aktaş, 2014; Kadyschuk, 1997; Karaman, 2008; Örgen, 2020; Tümkiye ve Uştu, 2017). Bazı çalışmalarda da öğretmenlerin mesleki bağlılıklarına ilişkin algılarının cinsiyete göre değişmediğini gösteren sonuçlara ulaşılmıştır (Bashir, 2017; Begum ve Alam, 2021; Bogler ve Somech, 2004; Çalık, 2019; Ergen, 2016; Gupta ve Kulshreshtha, 2009; Kozikoğlu, 2016; Özkan, 2012; Sakallı Demirok, 2018; Sorensen ve McKim, 2014; Şahin ve Şahin, 2012; Ünal, 2015). Özel eğitim öğretmenliği diğer öğretmenliklere göre hizmet verdiği öğrenci açısından daha zordur. Bu nedenle özel eğitim öğretmenliğini seçen kişilerin daha sabırlı ve özverili olması gerekmektedir (Özdoğru, 2021). Belirtilen bu özellikler ise çoğunlukla kadınlara atfedilen özellikler olarak ifade edilmektedir. Kadınlara ve erkeklere atfedilen toplumsal cinsiyet kalıp yargıları incelendiğinde erkeksi özelliklerin atılgan, korkusuz, akılcı, güvenli, bağımsız, soğukkanlı, güçlü, katı, saldırgan, aktif; kadınsı özelliklerin ise sevecen, duygusal, hassas, ılımlı, bağımlı, şefkatli, boyun eğen mütevazı, narin, bakım veren, pasif gibi sıfatlarla tanımlandığı belirlenmiştir (De Lisi ve Soundranayagam, 1990; Dökmen, 2012; Eagly vd., 2010; Sunar, 1982). Araştırmada kadın öğretmenlerde mesleki bağlılığın daha yüksek çıkması bir meslek olarak özel eğitim öğretmenliğini, erkek öğretmenlere göre daha fazla içselleştirmiş olmalarından kaynaklı olabilir.

Sonuçlar, özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymuştur. Bu sonucu destekleyen birçok çalışmada özel eğitim öğretmenlerinin cinsiyete göre duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı puanlarının farklılaşmadığı belirlenmiştir (Akçamete vd., 2001; Akıncı, 2016; Aydemir vd., 2015; Çabuk, 2015; Çelebi, 2013; Göç, 2021; Nichols ve Sosnowsky, 2002; Yavuz ve Öztürk, 2016). Bununla birlikte cinsiyetin öğretmenlerin tükenmişlik yaşamalarında etkili bir değişken olduğunu gösteren araştırmalar da bulunmaktadır (Akman, 2019; Erkul, 2014; Dinç, 2018; Girgin, 2010; Karataş, 2009; Soner ve Yılmaz, 2020; Tulunay, 2010). Bu araştırmaların bazılarında kadınların, erkeklere göre

daha yüksek düzeyde tükenmişlik yaşadığı bildirilirken (Calabrese ve Anderson, 1986; Karahan ve Balat, 2011; Torun, 1997; Yavuz, 2019); bazılarında ise erkeklerin, kadınlara göre daha fazla tükenmişlik yaşadıkları rapor edilmiştir (Çiftçi Öztürk vd., 2015; Dere Çiftçi, 2015; Friedman, 1991; Girgin ve Baysal, 2005; Otacıoğlu, 2008; Polatçı vd., 2007; Schwab vd., 1986; Yavuz ve Yıkılmış, 2021). Tükenmişlik ile ilgili çalışmalarda genel olarak kadın ve erkeklerdeki tükenmişlik sorunlarının benzer olduğu söylenmekle birlikte kadınlarda duygusal, erkeklerde ise duyarsızlaşma boyutunda yaşanan tükenmişliğin daha fazla görüldüğü belirtilmektedir (Maslach, 1982; Saraç, 2018; Sarı, 2004). Araştırmaların sonuçlarından yola çıkarak tükenmişlikte cinsiyet değişkeninin etkisine ilişkin kesin bir yargıda bulunmak mümkün görünmemektedir. Bu araştırmada tükenmişliğin kadın ve erkek öğretmenlerde farklılaşmamasının nedeni, hem kadın hem de erkek öğretmenlerin benzer çalışma koşullarında hizmet veriyor olmalarından kaynaklanmış olabilir.

Araştırmada, özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılık algıları ile duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutları arasında negatif yönde orta düzeyde; kişisel başarısızlık alt boyutu arasında ise pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan bu araştırma sonucuna göre özel eğitim öğretmenlerinin mesleğe bağlılık düzeyleri arttıkça duygusal tükenme ve duyarsızlaşma düzeylerinin azaldığı, kişisel başarının (kişisel başarısızlıkta azalmanın) da arttığı anlaşılmaktadır. Bu sonuca paralel olarak Liu ve ark. (2009) da yaptıkları çalışmada, mesleki bağlılıkla tükenmişlik arasında negatif yönde yüksek düzeyde ilişki olduğunu belirlemişlerdir. Tümkiye ve Uştu'nun (2016), sınıf öğretmenleri ile gerçekleştirdikleri araştırmada benzer şekilde duygusal tükenme ile mesleki bağlılık arasında negatif yönde orta düzeyde bir ilişki saptanmıştır. Ancak araştırmacılar, bu çalışmadan farklı olarak duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyutu ile mesleki bağlılık arasında negatif yönde düşük düzeyde bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir. Kişisel başarı boyutundaki fark, bu alt boyutun ters çevrilerek de puanlanabilmesinden kaynaklanmaktadır. Özel eğitim öğretmenlerinde mesleki yetkinlik, mesleki benlik saygısı, iş doyumu ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkilerin

incelendiği araştırmalarda da bu değişkenler arasında güçlü bir ilişki olduğu, öğretmenlerin mesleki yetkinliği, mesleki benlik saygısı ve iş doyumları yükseldikçe, tükenmişlik düzeylerinin azaldığı bulunmuştur (Avşaroğlu ve Mistan, 2018; Çankıran, 2019; Dere Çiftçi, 2015; Friedman ve Farber, 1992). Öğretmenlerin mesleki bağlılıkları arttıkça tükenmişliklerinin azalması beklenen bir sonuçtur. Öğretmenin başarılı olma isteği, işine bağlılığı ve öğrenci başarısı gibi olumlu eğitimsel sonuçlar tükenmişlik ile ilişkili görülmektedir. Öğretmenlerin severek ve isteyerek mesleklerini yapmaları, mesleklerine bağlı olmaları, doğal olarak tükenmişlik yaşamalarını da azaltacaktır.

Elde edilen sonuçlardan tükenmişliğin, duygusal tükenme ve kişisel başarısızlık alt boyutlarının mesleki bağlılığın anlamlı bir yordayıcısı olduğu anlaşılmıştır. Duyarsızlaşma alt boyutu ise mesleki bağlılığı yordamada önemli bir etkiye sahip değildir. Burbidge ve ark. (2009) da benzer bir şekilde duygusal tükenme ve kişisel başarıdaki tükenmişliği yordamada, mesleğe duygusal bağlılığın etkisi olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Liu ve ark. (2009) ise kişisel başarıda mesleğe duygusal bağlılığın; duygusal tükenmede mesleğe devam bağlılığının; duyarsızlaşmada ise mesleğe normatif bağlılığın anlamlı bir yordayıcısı olduğunu bulmuşlardır. Bu sonuç mesleğin gerekliliklerini içselleştirerek daha yüksek duygusal bağlılık geliştiren öğretmenlerin kişisel başarılarını arttırmak için daha çok çabaladıkları şeklinde yorumlanabilir. Buna karşın ekonomik nedenlerle işine zorunlu olarak devam edenlerin ise, işe isteksiz gitmeleri ve etik değerlerden uzaklaşarak hizmet verdikleri gruba karşı kayıtsız davranma olasılıklarının artabileceğini de göstermektedir. Çankıran (2019) da özel eğitim öğretmenlerinin mesleki benlik saygısının, mesleki tükenmişliğin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt boyutlarını anlamlı düzeyde yordadığını tespit etmiştir. Araştırmalardan elde edilen sonuçlar öğretmenlerin mesleki bağlılık düzeylerinin tükenmişlik düzeylerini yordamada güçlü bir değişken olduğunu göstermiştir. Bu durumda, öğretmenlerin tükenmişlik yaşamalarının önünü geçilebilmesi için mesleki bağlılıklarının artırılması önemli görünmektedir.

Sonuç olarak araştırmada, cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin mesleki bağlılık düzeylerinde anlamlı bir fark yaratmasına karşın, tükenmişlik düzeylerinde anlamlı

bir fark yaratmadığı ortaya çıkmıştır. Erkek öğretmenlerin mesleki bağlılık düzeyleri kadın öğretmenlerden daha düşük bulunmuştur. Bu sonuca dayalı olarak erkeklerin özel eğitim öğretmenliğini daha çok benimsemeleri için hizmet içi eğitimler verilerek duyuşsal ve davranışsal becerilerinin artırılması katkı sağlayabilir. Araştırma sonuçları aynı zamanda öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri azaldıkça mesleki bağlılık düzeylerinin arttığını göstermiştir. Buradan yola çıkarak özel eğitim öğretmenlerinde mesleki bağlılığı arttırmak için tükenmişliği azaltıcı önlemlerin alınması gerektiği söylenebilir. Bu bağlamda; uygun olmayan çalışma ortamı, yöneticilerin olumsuz tutumu, aşırı iş yükü, düşük maaş, takdir görememe gibi nedenlerin tükenmişliğe yol açtığını bildiren araştırma sonuçlarından hareket ederek bu sorunların giderilmesine yönelik kurumsal önlemlerin alınması önem arz etmektedir. Ayrıca, öğretmenlerin mesleki ve kişisel yeterliliklerini arttırma, tükenmişlik sendromu hakkında bilgi sahibi olma, ihtiyaç halinde yardım isteme, duygularını paylaşma, kişisel hedefler belirleme, kişisel bakıma (beslenme, eksersiz) özen gösterme, hobi edinme ve arkadaş/aile ile zaman geçirme/desteğini alma (Babaoğlu, 2006; Spickard vd., 2002) gibi bireysel önlemler de katkı sağlayabilir. Nicel olarak yürütülen bu araştırmada demografik değişken olarak yalnızca cinsiyet değişkeni ele alınmıştır. Diğer araştırmalarda özel eğitim öğretmenlerinin, çalışma yılı, çalıştığı kurum ve çalıştığı yetersizlik alanları gibi farklı sosyo-demografik özellikleri dikkate alınarak daha geniş örneklemelerle çalışmalar yapılabilir. Ayrıca, özel eğitim öğretmenlerinin mesleki bağlılıkları ile tükenmişlik düzeylerini etkileyen nedenleri ortaya çıkartmak için çalışma koşulları, idari destek ve meslektaş desteği gibi iş değişkenlerine yönelik daha derinlemesine bilgiler elde edilebilecek nitel araştırmaların yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Akçamete, G., Kaner, S. ve Sucuoğlu, B. (1998, 27-29 Mayıs). Engelli ve engelli olmayan çocuklarla çalışan öğretmenlerin tükenmişlik ve iş doyumunu arasındaki ilişkinin karşılaştırılması olarak incelenmesi. *VI. ergonomi kongresi*, Ankara, Türkiye. Milli Prodüktivite Merkezi Yayın No:622.
- Akçamete, G., Kaner, S. ve Sucuoğlu, B. (2001). Öğretmenlerde tükenmişlik, iş doyumunu ve kişilik. Nobel Yayınevi.
- Akıncı, M. (2016). Özel eğitim kurumlarında (rehabilitasyon) ve devlet okullarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri [Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi].
- Akman, T. (2019). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri ve mesleki doyumlarının incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi].
- Aktaş, H. (2014). Kariyer Safhaları ve demografik değişkenler bağlamında kariyer memnuniyeti ve meslekî bağlılık ilişkisi: Büro yöneticileri, yönetici asistanları ve sekreterler üzerinde bir araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 26(1), 195-212. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2236>
- Arı, G.S. ve Bal, E.Ç. (2008). Tükenmişlik kavramı: Birey ve örgütler açısından önemi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 15(1), 131-148.
- Arslan, G. ve Arslan, G. (2014). Zihin engelli bireylere eğitim veren öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi (Tokat ili örneği). *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 49-66. <http://dx.doi.org/10.12973/jestr.2014.42.4>
- Ataç, İ. (2019). Öğretmenlerin denetim odakları ile mesleki bağlılıkları arasındaki ilişki [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi].
- Atahan, K. ve Demirhan, G. (2022). Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin öğretim duygu durumları, örgütsel destek algıları ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki. *Electronic Journal of Education Sciences*, 11(22), 341-360. <http://dx.doi.org/10.55605/ejedus.1148815>
- Ataman, A. (2005). Özel gereksinimi olan çocuklar ve özel eğitim. *Gündüz Eğitim ve Yayıncılık*.
- Avşaroğlu, S. ve Mistan, B. (2018). Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin iş doyumunu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 10(37), 102-112.
- Aydemir, H., Diken, İ.H., Yıkılmış, A., Aksoy, V. ve Özokçu, O. (2015). Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(Özel Sayı), 68-86. <http://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2015.15.0-5000128644>
- Babaoğlu, E. (2006). İlköğretim okulu yöneticilerinde tükenmişlik [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi].
- Bashir, L. (2017). Job satisfaction of teachers in relation to professional commitment. *The International Journal of Indian Psychology*, 4(4), 52-59. <http://dx.doi.org/10.25215/0404.007>
- Başaran, I. (2001). Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çalışma koşulları. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(1). 41-53. <https://doi.org/10.12984/eed.75260>
- Baysal, A. (1995). *Lise ve dengi okul öğretmenlerinde meslekte tükenmişliğe etki eden faktörler* [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].
- Baysal, A.C. ve Paksoy, M. (1999). Mesleğe ve örgüte bağlılığın çok yönlü incelemesinde Meyer-Allen modeli. *İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi*, 28, 1-15.
- Begum, N. ve Alam, M.T. (2021). Professional commitment of teacher educators. *Journal of Education: Rabindrabharati University*, 24(1), 47-55. <https://www.researchgate.net/publication/362411620>
- Berk, S. ve Aliyev, R. (2022). Özel gereksinimi olan ve tipik gelişen çocuklara eğitim veren öğretmenlerin mesleki tükenmişlik ve iş doyumunu düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 767-793. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2022...968962>
- Billingsley, B.S ve Cross, L.H. (1991). Teachers' decisions to transfer from special to general to general education. *The Journal of Special Education*, 24(4), 496-511. <http://dx.doi.org/10.1177/002246699102400408>
- Blau, G. ve Lunz, M. (1998). Testing the incremental effect of professional commitment on intent to leave one's profession

- beyond the effects of external, personal and work-related variables. *Journal of Vocational Behavior*, 52, 260-269. <https://doi.org/10.1006/jvbe.1997.1601>
- Blau, G.J. (1985). The measurement and prediction of career commitment. *Journal of Applied Psychology*, 58, 277-288. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8325.1985.tb00201.x>
- Bogler, R. ve Nir, A.E. (2014). The contribution of perceived fit between job demands and abilities to teachers' commitment and job satisfaction. *Educational Management Administration & Leadership*, 43(4), 541-560. <http://dx.doi.org/10.1177/1741143214535736>
- Bogler, R. ve Somech, A. (2004). Influence of teacher empowerment on teachers' organizational commitment, professional commitment and organizational citizenship behavior in schools. *Teacher and Teacher Education*, 20, 277-289. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tate.2004.02.003>
- Burbidge, K., Engelberg-Moston, T., Stipis, C., Kippin, B. ve Spillman, S. (2009). Organizational and occupational commitment as predictors of volunteer coaches' burnout. *Australian Journal on Volunteering*, 14 (2), 1-9.
- Calabrese, R.L. ve Anderson, R.E. (1986). The public school: A source of stress and alienation among female teachers. *Urban Education*, 21, 30-42. <https://doi.org/10.1177/004208598602100103>
- Cemaloğlu, N. ve Kayabaşı, Y. (2007). Öğretmenlerin tükenmişlik düzeyi ile sınıf yönetiminde kullandıkları disiplin modelleri arasındaki ilişki. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 123-155.
- Christensen, L.B., Johnson, R.B. ve Turner, L.A. (2015). *Araştırma yöntemleri: Desen ve analiz* [Research methods design and analysis]. (A. Aypay, Çev. Ed.). Anı Yayıncılık.
- Conley, S. ve You, S. (2017). Key influences on special education teachers' intentions to leave: The effects of administrative support and teacher team efficacy in a mediational model. *Educational Management Administration & Leadership*, 45(3), 521-540. <https://doi.org/10.1177/1741143215608859>
- Çabuk, A. (2015). Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi].
- Çalık, C. (2019). *Eğitim örgütlerinde mesleki bağlılık, örgütsel bağlılık ve tükenmişlik arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Aydın Üniversitesi].
- Çankıran, S. (2019). Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik ve iş doyumlarının mesleki benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi].
- Çelebi, E. (2013). *Elazığ ve Malatya il merkezinde bulunan özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ve ilgili faktörler* [Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi].
- Çiftçi Öztürk, D., Meriç, A. ve Meriç, E. (2015). Örgütsel sessizlik, tükenmişlik ve işten ayrılma niyeti ilişkisi: Ordu ili özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde bir uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 996-1007. <https://www.researchgate.net/publication/326785731>
- Çokluk, Ö. (2001). Engelliler okullarında görev yapan yöneticilerde ve öğretmenlerde tükenmişlik. *Özel Eğitim Dergisi*, 3(1), 35-47. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000053
- Çokluk, Ö. (1999). *Zihinsel ve işitme engelliler okullarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerde tükenmişliğin keştilmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].
- De Lisi, R. ve Soundranayagam, L. (1990). The conceptual structure of sex role stereotypes in college students. *Sex Roles: A Journal of Research*, 23(11-12), 593-611. <https://doi.org/10.1007/BF00289250>
- Dere Çiftçi, H. (2015). Özel eğitim merkezlerinde çalışan öğretmenlerin mesleki yetkinlik ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 1, 221-241. <http://doi.org/10.13114/MJH.2015111378>
- Dinç, G. (2018). Özel eğitim kurumlarında çalışan özel eğitim öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile öznel iyi oluş düzeylerinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi, Biruni Üniversitesi].
- Doğan, İ.F., Bakan, İ. ve Oğuz, M. (2017). Çalışanların motivasyonları üzerinde örgütsel bağlılık mı? Mesleki bağlılık mı daha etkili?. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 71-86.
- Dökmen, Z. Y. (2012). *Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar*. Remzi Kitabevi.

- Eagly, A.H., Wood, W. ve Diekmann, A.B. (2000). Social role theory of sex differences and similarities: A current appraisal. In T. Eckes and H. M. Trautner (Eds.). *The developmental social psychology of gender* (pp. 123-174). Erbaum.
- Embich, J.L. (2001). The relationship of secondary special education teachers' roles and factors that lead to professional burnout. *Teacher Education and Special Education*, 24(1), 58-69. <https://doi.org/10.1177/088840640102400109>
- Erçek, M.K. (2018). *Ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin okul güvenliğine ilişkin algılarının örgütsel güven ve mesleki bağlılıkları üzerindeki etkisi* [Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi].
- Ergen, Y. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetim becerileri, akademik iyimserlikleri ve mesleki bağlılıkları arasındaki ilişki (Malatya ili örneği)* [Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi].
- Erkul, A. (2014). *Meslek lisesi öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyi* [Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi].
- Farber, B.A. (1991). *Crisis in education: Stress and burnout in the American teacher*. JosseyBass.
- Fitzgerald, S.M., Rumrill, P.D., J.R. ve Schenker, J.D. (2004). Correlational designs in rehabilitation research. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 20(2), 143-150.
- Freudenberger, H.J. (1974). Staff burn-out. *Journal of Social Issues*, 30, 159-165. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1974.tb00706.x>
- Friedman, I.A. (1991). High- and low-burnout schools: School culture aspects of teacher burnout. *The Journal of Educational Research*, 84(6), 325-333. <https://doi.org/10.1080/00220671.1991.9941813>
- Friedman, I.A. ve Farber, B.A. (1992). Professional self-concept as a predictor of teacher burnout. *The Journal of Educational Research*, 86(1), 28-35. <https://doi.org/10.1080/00220671.1992.9941824>
- Gargiulo, R.M. ve Wisniewski, L. (1997). Occupational stress and burnout among special educators: A review of literature. *Journal of Special Education*, 31 (3), 325-346. <https://doi.org/10.1177/002246699703100303>
- Giffords, E.D. (2003). An examination of organizational and Professional commitment among public, not-for-profit, and proprietary social service employee. *Administration in Social Work*, 27 (3), 5-23. http://dx.doi.org/10.1300/J147v27n03_02
- Girgin, G. (2010). Öğretmenlerde tükenmişliğe etki eden faktörlerin araştırılması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (32), 32-48.
- Girgin, G. ve Baysal, A. (2005). Zihinsel engelli öğrencilere eğitim veren öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyi ve bazı değişkenler (İzmir örneği). *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 18, 3-15.
- Göç, F.F. (2021). Özel eğitim kurumlarında ve sınıflarında çalışan özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi: Nevşehir ili örneği [Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi].
- Gupta, M. ve Kulshreshtha, P. (2009). Professional commitment of the primary school teachers. *The Primary Teacher*, 34(3), 80-86.
- Gündüz, B. (2005). İlköğretim öğretmenlerinde tükenmişlik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 152-166.
- Harmankaya, S.H. (2018). Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin mesleki benlik saygısı ve umut düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi].
- Hastings, R.P. ve Brown, T. (2002). Coping strategies and the impact of challenging behaviors on special educators' burnout. *Mental Retardation*, 40, 148-156. [http://dx.doi.org/10.1352/0047-6765\(2002\)040<0148:CSATIO>2.0.CO;2](http://dx.doi.org/10.1352/0047-6765(2002)040<0148:CSATIO>2.0.CO;2)
- Hayes, B. (2010). *Organizational and professional commitment of alternatively certified teachers* [Doktora Tezi, University of Georgia].
- Hidroğlu Özkan, Y. (2021). Öğretmenlerin güçlendirilmesinin örgütsel bağlılık, mesleki bağlılık ve okullardaki örgütsel vatandaşlık üzerindeki etkisi [Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi].
- İnce, N. ve Şahin, A. (2015). Maslach tükenmişlik envanteri-eğitimci formunun Türkçe'ye uyarlama çalışması. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 6(2), 385-399. <https://doi.org/10.21031/epod.97301>

- Kaçmaz, N. (2005). Tükenmişlik (burnout) sendromu. *Istanbul Tıp Dergisi*, 68, 29- 32.
- Kadyschuk, R. (1997). *Teacher commitment: A study of the organizational commitment, Professional commitment, and union commitment of teachers in public schools in Saskatchewan* [Doktora Tezi, University of Saskatchewan].
- Karacan, A. (2012). Özel eğitim kurumlarındaki eğitilebilir ve öğretilbilir bireylerle çalışan öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin incelenmesi “İstanbul ili Anadolu yakası örneği” [Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi].
- Karahan, Ş. ve Uyanık Balat, G. (2011). Özel eğitim okullarında çalışan eğitimcilerin öz-yeterlik algılarının ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 1-14.
- Karaman, N. (2008). Öğretmenlerin mesleklerini algılamak biçimleri ve gelecekte beklenenleri [Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi].
- Karataş, H. (2009). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ve çok boyutlu algılanan sosyal destekleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi].
- Khan, A.M. ve Hussain, N. (2014). The analysis of the perception of organizational politics among university faculty. *International Conference on Social Sciences and Humanities*, 569-677.
- Korucu, N. (2005). *Türkiye’de özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti veren kurumların karşılaştığı güçlüklerin analizi: Kurum sahipleri, müdür, öğretmen ve aileler açısından* [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi].
- Kozikoğlu, İ. (2016). Analyzing the relationship between teachers’ self-efficacy perceptions and their professional commitment levels. *European Journal of Education Studies*, 2(5), 14-28. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.154262>
- Kulaksız, A., Dilmaç, B. ve Aydın, A. (2003). Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik duygusu üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 15–27.
- Lanchman, R. ve Aranya, N. (1986). Evaluation of alternative models of commitment and job attitudes of professionals. *Journal of Occupational Behaviour*, 7, 227-243. <https://doi.org/10.1002/job.4030070307>
- Lee, K., Carswell, J.J. ve Allen N.J. (2000). A meta-analytic review of occupational commitment: Relations with person and work-related variables. *Journal of Applied Psychology*, 85 (5), 799-811. <http://dx.doi.org/10.1037/0021-9010.85.5.799>
- Liu, L., Li, C., Long, Y. ve Zhan, C. (2009). Effect of occupational commitment on job burnout of traditional Chinese medicine doctors. *Chinese Journal of Industrial Hygiene and Occupational Diseases*, 12, 145-148.
- Lortie, D. (1975). *School teacher*. University of Chicago Press.
- Maslach, C. (1978). The client role in staff burnout. *Journal of Social Issues*, 34, 111-124.
- Maslach, C. (1982). *Burnout: The cost of caring*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall.
- Maslach, C., Schaufeli, W.B. ve Leiter, M.P. (2001). Job burnout. *Annu Rev Psychol*, 52, 397-422. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.397>
- Maslach, C. ve Jackson, S.E. (1984). Burnout in organizational settings. *Applied Social Psychology Annual*, 5, 133-153.
- Maslach, C., Jackson, S.E. ve Schwab, R.L. (1996). Maslach burnout inventory educators survey (MBI-ES). C. Maslach, S.E. Jackson & M.P. Leiter (Eds.), *MBI Manual* (3rd ed.). Palo Alto, Consulting Psychologists Press.
- MEB (2017). Milli Eğitim Bakanlığı, 2023 Vizyon Belgesi. Erişim adresi: http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf
- Meyer, J.P., Allen, N.J. ve Smith, C.A. (1993). Commitment to organizations and occupations: Extension and test of a three-component conceptualization. *Journal of Applied Psychology*, 78, 538-551. <http://dx.doi.org/10.1037/0021-9010.78.4.538>
- Morrow, P.C. (1983). Concept redundancy in organizational research: The case of work commitment. *Acad Manage Rev*, 8, 486-500.
- Mutkins, E.I., Brown, R.F. ve Thorsteinsson, E.B. (2011). Stress, depression, workplace and social supports and burnout in intellectual disability support staff. *J Intellect Disabil Res.*, 55(5), 500-10. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1365-2788.2011.01406.x>

- Nichols, A.S. ve Sosnowsky, F.L. (2002). Burnout among special education teachers in self-contained cross-categorical classrooms. *Teacher Education and Special Education*, 25(1), 71-86. <http://dx.doi.org/10.1177/088840640202500108>
- Oruç, S. (2007). Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (Adana ili örneği) [Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Otacıoğlu, S.G. (2008). Müzik öğretmenlerinde tükenmişlik sendromu ve etkileyen faktörler. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9 (15), 103–116.
- Örgen, İ. (2020). Ücretli sınıf öğretmenlerinin mesleki ve örgütsel bağlılık düzeylerinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Özdoğru, M. (2021). Zihinsel engellilerin eğitiminde öğretmenlerin motivasyon durumları. *International Journal of Humanities and Education*, 7(15), 321-345.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018). Resmi gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm>
- Özkan, S.O. (2012). Örgütsel güven ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki: Kocaeli emniyet müdürlüğü örneği [Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi].
- Özmen, H. (2001). *Görme engelliler okullarında görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri* [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi].
- Pişkin, Z. ve Parlar, H. (2021). Toplumsal statü ve algı açısından öğretmenlik mesleğinin incelenmesi. *Academic Platform Journal of Education and Change*, 4(1),1-28.
- Platsidou, M. ve Agaliotis, I.(2008). Burnout, job satisfaction and instructional assignment-related sources of stress in Greek special education teachers. *International Journal of Disability Development and Education*, 55(1), 61-76. <https://doi.org/10.1080/10349120701654613>
- Polatçı, S., Ardıç, K. ve Tınaz, Z.D. (2007). Tükenmişlik sendromu ve demografik özelliklerin tükenmişlik üzerine etkisi: Tokat orta öğretim kurumlarında bir analiz. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 7, 1-22.
- Pugach, M. ve Johnson, L. (1995). *Collaborative practitioners, collaborative schools*. Love Publishing Company.
- Rani, R. (2019). Professional commitment among teacher educators. *Bhartiyam International Journal of Education & Research*, 9(1), 2277-1255.
- Sakallı Demirok, M. (2018). Career satisfaction and professional commitment of special education teachers, *Qual Quant*, 52, 1187-1199. <http://dx.doi.org/10.1007/s11135-017-0667-4>
- Saraç, I.H. (2018). Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi].
- Sarı, H. (2004). An analysis of burnout and job satisfaction among Turkish special school headteachers and teachers, and the factors effecting their burnout and job satisfaction. *Educational Studies*, 30(3), 291-306. <http://dx.doi.org/10.1080/0305569042000224233>
- Schwab, R.L., Jackson, S.E. ve Schuler, R.S. (1986). Educator burnout: Sources and consequences. *Educational Research Quarterly*, 10(3), 14-30.
- Selbi, H.H. (2018). Özel eğitim ve rehabilitasyon, hastanelerde çalışan fizyoterapistler ile aktif çalışan öğretmenlerde yaşam kalitesi, ağrı ve depresyon değerlendirilmesi [Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi].
- Shukla, S. (2014). Teaching competency, professional commitment and job satisfaction a study of primary school teachers. *IOSR Journal of Research & Method in Education (IOSRJRME)*, 4(3), 44-64.
- Soini T, Pietarianen, J., Pyhältö, K., Haverinen, K., Jindal-Snape, D. ve Kontu, E. (2019) Special education teachers' experienced burnout and perceived fit with the professional community: A 5-year follow-up study. *British Educational Research Journal*, 45(3), 622-639. <https://doi.org/10.1002/berj.3516>
- Soner, O. ve Yılmaz, O. (2020). Özel eğitim sınıflarında görev yapan öğretmenlerin psikolojik iyi oluşları ve tükenmişlik düzeyleri. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(3), 668-682. <https://doi.org/10.24315/tred.599742>
- Sood, V. ve Anand, A. (2010). Professional commitment among b. ed. teacher educators of Himachal pradesh. *E Journal of All India Association for Educational Research (EJAIA-ER)*, 22(1) <http://www.aiaer.net/ejournal/vol22110/7..pdf>

- Spickard, A., Gabbe, S.G. ve Christensen, J.F. (2002). Mid-career burnout in generalist and specialist physicians. *JAMA*, 288(12),1447-1450. <http://dx.doi.org/10.1001/jama.288.12.1447>
- Sunar, D. (1982). Female stereotypes in United States and Turkey. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 13(4), 445-460. <https://doi.org/10.1177/0022002182013004004>
- Sweeney, J.T. ve Summers, S.L. (2002). The effect of the busy season workload on public accountants' job burnout. *Behavioral Research in Accounting*, 14(1), 223-245. <http://dx.doi.org/10.2308/bria.2002.14.1.223>
- Şahin, F. ve Şahin, D. (2012). Engelli bireylerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi. *Öğretmen Eğitimi ve Eğitimcileri Dergisi*, 1 (2), 275-294.
- Tabachnick, B.G. ve Fidell, L.S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson Education.
- Tak, B. ve Çiftçioğlu, B.A (2008). Mesleki bağlılık ile çalışanların örgütte kalma niyeti arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 63 (4), 155-178. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002082
- Tindowen, D.J. (2019). Influence of empowerment on teachers' organizational behaviours. *European Journal of Educational Research*, 8 (2), 617-631. <https://doi.org/10.12973/eu-jer.8.2.617>
- Torun, A. (1997). Stres ve tükenmişlik. S. Tevrüz (Ed), *Endüstri ve örgüt psikolojisi* (ss.43-53). Türk Psikologlar Derneği ve Kalite Derneği Ortak Yayını.
- Tulunay, Ö. (2010). *Sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri ve örgütsel bağlılık ve örgütsel iletişim ile ilişkisi* [Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi].
- Tümkaya, S. ve Uştu, H. (2016). Tükenmişliğin mesleğe bağlılıkla ilişkisi: Sınıf öğretmenleri üzerine bir araştırma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 272-289. <http://dx.doi.org/10.17860/efd.48453>
- Uştu, H. ve Tümkaya, S. (2017). Sınıf öğretmenlerinin mesleki bağlılık, işten ayrılma niyeti ve bazı sosyo-demografik özelliklerinin örgütsel bağlılığı yordama düzeylerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 16(3), 1262-1274. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2017.330256>
- Ünal, A. (2015). İş doyumu, yaşam doyumu ve yaşam anlamı değişkenlerinin ilköğretim öğretmenlerinin mesleki bağlılıkları üzerine etkisi [Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi].
- Vızlı, C. (2005). *Görme engelliler ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlere normal ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılması Üsküdar ilçesi örneği* [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi].
- Yavuz, M. (2019). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 527-556. <http://dx.doi.org/10.26466/opus.601008>
- Yavuz, M. ve Yıkılmış, A. (2021). Özel eğitim öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 1-19.

Etik Kurul Onayı

Bu çalışma için etik kurul onayı alınmıştır.